

Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Amaçları ve Madde Kullanımı

Tahsin İLHAN*

Özet

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde madde kullanımının cinsiyet ve yaşam amaçları açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 361 (134 erkek; 227 kadın) üniversite öğrencisi katılmıştır. Veri toplama araçları olarak Yaşam Amaçları Ölçeği ve madde kullanımıyla ilgili soruların da yer aldığı Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde Ki-Kare analizi, frekans ve yüzde analizi ile t-testi kullanılmıştır. Bulgulara göre erkeklerin kadınlardan anlamlı düzeyde daha fazla sigara kullandıkları bulunmuştur. Fakat alkol kullanımında cinsiyete göre bir farklılaşma bulunmamıştır. T-testi sonuçlarına göre sigara içenlerin içsel amaç puanları sigara içmeyenlere göre anlamlı düzeyde daha düşüktür, fakat dışsal amaç puanlarında anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Diğer taraftan, alkol kullanan bireylerin kullanmayanlara göre içsel amaç puanlarının düşük, dışsal amaç puanlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: madde kullanımı, yaşam amaçları, üniversite öğrencileri

Life Goals and Substance Use among University Students

Abstract

The aim of the study was to investigate undergraduate students' substance use in terms of gender and life goals. The participants consisted of 361 (134 male; 227 female) university students. To gather data Life Goals Scale and Personal Information Questionnaire were used. In the analyses, chi-squared and t-test were performed. Results showed that male smoked cigarette more than did female. On the other hand, differences drinking alcohol were not significant in terms of gender. T-test results indicated that participants who smoke cigarette had less intrinsic life goals scores than those who did not smoked cigarette, but there were no significant difference extrinsic life goals scores. In additional results showed that participants who drink alcohol had less intrinsic and higher extrinsic life goals score than those who did not drink alcohol.

Keywords: substance use, life goals, undergraduate students

* Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Risk alma davranışları içerisinde kabul edilen sigara, alkol ve uyuşturucu/uçucu madde kullanım yaşı giderek ergenlik döneminin başlarına kadar inmektedir (Byrnes, Miller ve Schafer, 1999; Hana, Yi, Dufour ve Whitmore, 2001; Ünsal ve Sezgin, 2009). Türkiye genelinde yapılan Türkiye Ergen Profili araştırmasına (www.athgm.gov.tr, 2008) göre, 13-18 yaş grubu ergenlerin madde kullanmaya başlama yaş ortalamalarının sigara için on üç, alkol için on dört ve esrar için on beş olarak bulunmuştur. Aynı çalışmada, ergenlerin %15'inin her gün sigara içtikleri, %11'inin yılda birkaç kez alkol aldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Türkiye'de üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalarda ise sigara kullanım oranının %32 ile %49; alkol kullanma oranının %15 ile %62 aralığında değiştiği görülmektedir (Demirel ve Sezer, 2005; Orak, Özen ve Orak, 2004; Tanrikulu Çarman, Palancı, Çetin, ve Karaca, 2009; Ture, Kurt ve Aktürk, 2006; Tot ve diğ., 2002, Yıldırım, 1997).

Alanyazındaki birçok çalışma madde kullanımının cinsiyet (Güler, Güler, Ulusoy ve Bekar, 2009; TUIK, 2008; Williams, Cox, Hedberg ve Deci, 2000), anne-baba tutumları (Patock-Peckham ve Morgan-Lopez, 2006), ailede sigara-alkol kullanımı (Turhan, İnandı, Özer ve Akoğlu, 2011), akran etkisi (Caldwell ve Darling, 1999), dini inanç (Ture, Kurt ve Aktürk, 2006), mükemmeliyetçilik (Uz-Baş ve Siyez, 2010), nevrotik eğilim ve depresyon (Özbay ve diğ., 1991), benlik imajı (Friedman, Terras, Zhu ve McCallum, 2004), kimlik gelişimi (Arnett, 2005; Atak, 2011), akademik başarı (Weiss ve Schwarz, 1996), ebeveynle bağlanma (Cooper, Shaver ve Collins, 1998; Görgün, Tiryaki ve Topbaş, 2010) ve yaşam amaçları (Kasser ve Ryan, 2001; Palfai, Ralston ve Wright, 2011) gibi faktörlerle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Madde kullanımı ve yaşam amaçları arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar, bir amaca bağlanmayan veya amaçlarına yeterince değer vermeyen bireylerin amaçlarına değer veren bireylere göre daha fazla sigara ve alkol kullandıklarını göstermektedir. Lecci, MacLean ve Croteau (2002), amaçlarına bağlanma düzeyleri yüksek olan üniversite öğrencilerinin daha az alkol tükettiklerini ve alkolle ilgili problemleri daha az yaşadıklarını bulmuşlardır. Bu sonuçlar benzer çalışmalarda da (Palfai ve diğ., 2011; Palfai ve Weafer, 2006) tekrarlanmıştır.

Diğer taraftan, risk alma davranışları açısından amaçlara bağlanma kadar hangi amaçlara bağlanıldığı da önemlidir. Örneğin, başkaları tarafından kabul görmeyi (Simons, Christopher ve Mclaury, 2004), çekici, zengin ve ünlü olmayı (Kasser ve Ryan, 2001) daha fazla önemseyen

bireylerin bu amaçlara daha az değer veren bireylere göre madde kullanım düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Öz-Belirleme Kuramına göre (Deci ve Ryan, 2000; Kasser ve Ryan, 1996), bireylerin sahip olduğu anlamlı kişilerarası ilişkiler, topluma katkı, kendini kabul ve fiziksel sağlık gibi *içsel amaçlar* ile çekici olma, çok para kazanma ve daha fazla insan tarafından tanınmayı isteme gibi *dışsal amaçların* psikolojik sağlık ve sonuçları üzerinde farklı etkileri vardır. Her iki amaç biçimi bireyi farklı tercihlere yönlendirmekte ve bunun sonucu olarak da bireyin yaşam doyumu düzeyi farklılaşmaktadır. Alanyazında Öz-Belirleme Kuramının sayılıtlarını destekleyen sonuçlar alınmıştır (Kasser ve Ryan, 2001; Williams ve diğ., 2000; Williams, McGregor, Sharp ve diğ., 2006). Örneğin, Kasser ve Ryan, yüksek düzeyde dışsal amaçlara sahip bireylerin daha düşük yaşam doyumu, öz saygı ve kendini gerçekleştirme; daha yüksek kaygı, depresyon ve madde kullanımı düzeyine sahip olduğunu bulmuşlardır. Başka bir araştırmada ise (Williams ve diğ., 2000), sigara, alkol ve uyuşturucu kullanan ergenlerin çekicilik, ünlü olma ve zengin olma gibi dışsal amaçlara daha fazla önem verdikleri bulunmuştur.

Türkiye’de madde kullanımı konusunda birçok çalışma olmakla birlikte, bilindiği kadarıyla sigara ve alkol kullanımıyla yaşam amaçları arasındaki ilişkilerin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada alanyazındaki yapılan araştırma sonuçlarından yola çıkılarak, Türk üniversite gençliğinin sigara ve alkol kullanma düzeyleri ile onların yaşam amaçları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, sigara ve alkol kullanımının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı, öğrencilerinin sigara ve alkol kullanma sıklıkları ve sigara-alkol kullanım oranlarının ne düzeyde olduğu bu araştırmanın diğer amaçları arasında yer almaktadır.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırma Ankara’daki üç üniversitenin (Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi) eğitim, mühendislik, iktisat ve diş hekimliği fakültelerinde 2008-2009 eğitim öğretim yılı bahar döneminde okuyan 134’ü (%37.1) erkek, 227’i (%62.9) kadın olmak üzere toplam 361 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplandığı dönemde katılımcıların 140’ı (%38.8) birinci sınıfta, 23’ü (%6.4) ikinci sınıfta, 100’ü (%27.7) üçüncü sınıfta ve 93’ü (%25.8) son sınıfta okumaktaydı. Beş öğrenci ise hangi sınıfta okuduğunu belirtmemiştir. Algılanan sosyo-ekonomik düzeye (SED) göre katılımcıların 25’i (%6.9) ailelerinin alt SED’te , 310’u (%85.9) orta SED’te ve 26’sı (%7.2) üst SED’te yer aldıklarını

belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin son bir yıl içinde 40'ı (%11.1) ortalama ayda bir iki kez, 226'ı (%62.6) yılda bir iki kez mediko sosyal hizmetlerden yararlandığını, 95'i (26.3) hiç gitmediğini belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Yaşam Amaçları. Öğrencilerin yaşam amaçlarını ölçmek için İlhan (2009) tarafından Öz-Belirleme Kuramı temel alınarak geliştirilen Yaşam Amaçları Ölçeği (YAÖ) kullanılmıştır. Ölçek 47 maddeden oluşmakta ve 1 (*hiç önemli değil*) – 7 (*oldukça önemli*) arasında değişen yedili Likert tipine göre derecelendirilmektedir. YAÖ'nün faktör yapısını belirlemek için yapılan birinci düzey faktör analizinde dokuz, ikinci düzey faktör analizinde iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçekte, topluma katkı, kişiler arası ilişki, anlamlı yaşam, aileye katkı ve fiziksel sağlık içsel amaçların; maddi başarı/zenginlik, ünlü olma/tanınma ve imaj/çekicilik dışsal amaçların içinde yer almaktadır. Dokuz alt faktör, yaşam amaçlarına ait toplam varyansın %64.1'ini ve iki üst faktör ise %61.3'ünü açıklamıştır. YAÖ'nün güvenilirliğine ilişkin Cronbach-Alfa katsayıları hesaplanmış, alt faktörlerin güvenilirlik katsayıları .74- .90 aralığında bulunmuştur. YAÖ'nün üst faktörlerin güvenilirlik katsayıları ise, içsel amaçlar için .85 ve dışsal amaçlar için .77 bulunmuştur.

Madde Kullanımı. Katılımcıların sigara ve alkol kullanma durumlarını ölçmek için iki farklı soru biçimi kullanılmıştır. Önce katılımcılara *evet-hayır* şeklinde cevaplanan "*Sigara içiyor musunuz?*" sorusu yöneltilmiş, ardından 1 (*Yarım paketten az*) - 4 (*Bir paketten fazla*) arasında derecelendirilen "*Cevabımız evet ise günlük hangi miktarda içiyorsunuz?*" sorusu yöneltilmiştir. Alkol kullanımını ölçmek için benzer bir yol izlenmiştir. Önce katılımcılara *evet-hayır* şeklinde cevaplanan "*Alkol kullanıyor musunuz?*" sorusu yöneltilmiş, ardından 1 (*Yılda bir iki kez*) - 4 (*Her gün*) arasında derecelendirilen "*Cevabımız evet ise hangi sıklıkla alkol kullanıyorsunuz?*" sorusu yöneltilmiştir.

İşlem

Yaklaşık olarak 25 dakikada cevaplanan ölçekler 40-50 kişilik sınıf ortamında araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Katılımcılar önce araştırmanın amacı ve verilerin güvenliği konusunda bilgilendirilmiş, gönüllü olanlara ölçek formları dağıtılmıştır.

Verilerin Analizi

Veri analizine başlamadan önce olası eksik ve hatalı kodlamalar gözden geçirilmiştir. Son aşamada ise değişkenler arasında çoklu değişme, varyans şişmesi (VIF) ve tolerans değerleri incelenmiş, sifıra yaklaşan tolerans, 5'ten büyük VIF, 0.50'den büyük iki varyansın eşlik ettiği ve 30'dan

büyük koşul endeksine rastlanmamıştır. Verilerin analizi SPSS 15.0 programında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, kategorik değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için Ki-Kare analizinden ve madde kullanıp kullanmama durumuna yaşam amaçlarındaki farklılaşmayı incelemek için t-testi analizinden yararlanılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Katılımcıların cinsiyetlerine göre sigara ve alkol kullanma düzeylerini karşılaştırmak için Ki-Kare analizi yapılmış, bulgular Tablo 1’de, sigara ve alkol kullanıp kullanma durumlarına göre yaşam amaçlarındaki farklılaşmayı test etmek için ise t-testi yapılmış, bulgular Tablo 2 ve Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 1
Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Madde Kullanma Durumları

Cinsiyet	Sigara			Alkol		
	Evet	Hayır	Toplam	Evet	Hayır	Toplam
Erkek	32 (%27.8)	83 (%72.2)	115 (%100)	39 (%33.9)	76 (%66.1)	115 (%100)
Kadın	27 (%14.1)	165 (%85.9)	192 (%100)	76 (%39.6)	116 (%60.4)	192 (%100)
Toplam	59 (%19.2)	248 (%80.8)	307 (%100)	115 (%37.5)	192 (%62.5)	307 (%100)

Tablo 1’de görüldüğü gibi, cinsiyete göre sadece sigara kullanımında farklılaşma anlamlı bulunmuştur ($\chi^2_{(1)} = 8.77, p < .01$). Erkeklerin %27.8’i ve kadınların %14.1’i sigara kullandığını belirtmiştir. Diğer taraftan, alkol tüketimi oranları kadınlarda daha yüksek olmakla birlikte bu farklılık anlamlı değildir ($\chi^2_{(4)} = 4.45, p > .05$). Bu analizlerden ayrı olarak madde kullanan öğrencilerin sigara ve alkol tüketim sıklığı incelenmiştir. Sigara kullanan öğrencilerin %30.5’i günde yarım paketten az, %39’u yarım paket, %23.7’si bir paket ve % 6.8’i bir paketten fazla içtiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, alkol tüketen öğrencilerin % 23.9’u yılda bir iki defa, %37.6’sı ayda bir defa, %35.9’u haftada bir defa ve % 2.6’sı her gün alkol aldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2
Sigara Kullanımına İlişkin t-testi Bulguları

Değişkenler	Sigara	N	X	Ss	t	p
İlişki	Evet	50	35.61	7.14	-2.17	.031
	Hayır	276	37.39	4.95		
Topluma Katkı	Evet	50	37.00	7.95	-2.54	.012
	Hayır	276	39.97	7.54		
Sağlık	Evet	50	23.36	4.30	-3.05	.002
	Hayır	276	25.10	3.61		
Kişisel Gelişim	Evet	50	37.46	4.23	-.98	.330
	Hayır	276	38.09	4.32		
Aileye Katkı	Evet	50	37.79	5.47	-.40	.693
	Hayır	276	38.12	5.07		
Anlamlı yaşam	Evet	50	16.86	3.65	-1.72	.089
	Hayır	276	17.82	3.56		
<i>Toplam İçsel Amaçlar</i>	Evet	50	31.34	4.49	-2.30	.022
	Hayır	276	32.75	3.87		
Zenginlik	Evet	50	35.68	5.46	1.78	.076
	Hayır	276	33.91	6.62		
İmaj	Evet	50	26.14	6.82	-1.08	.280
	Hayır	276	27.21	6.36		
Tanınma	Evet	50	19.76	4.81	.88	.384
	Hayır	276	19.09	5.63		
<i>Toplam Dışsal Amaçlar</i>	Evet	50	27.19	4.30	.58	.564
	Hayır	276	26.74	5.25		

Tablo 2’de görüldüğü gibi sigara kullanma durumuna göre içsel amaçlardan ilişki ($t = -2.17$; $p < .05$), topluma katkı ($t = -2.54$; $p < .05$) ve sağlık puanlarında ($t = -3.05$; $p < .01$) farklılaşma görülmektedir. Başka bir anlatımla sigara kullanmayanların içsel amaç puanları (ilişki, topluma katkı ve sağlık) sigara kullananların puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (sırasıyla $X = 32.75$; $X = 31.34$). Toplam içsel puan açısından bakıldığında ise benzer durum söz konusudur. Diğer taraftan, dışsal amaçlarının içinde yer alan zenginlik, imaj/çekicilik ve tanınma puanlarında sigara kullanıp kullanmama durumlarına göre bir farklılaşma olmakla birlikte bu istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > .05$). Sigara kullananların dışsal

amaçlar toplam puanları sigara kullanmayanların puanlarından yüksek olmakla birlikte, bu farklılık anlamlı değildir.

Tablo 3
Alkol Kullanımına İlişkin t-testi Bulguları

Değişkenler	Alkol	N	X	Ss	t	p
İlişki	Evet	118	36.24	5.57	-2.23	.026
	Hayır	208	37.61	5.20		
Topluma Katkı	Evet	118	36.95	8.95	-4.69	.000
	Hayır	208	40.97	6.41		
Sağlık	Evet	118	25.07	3.55	.86	.390
	Hayır	208	24.70	3.89		
Kişisel Gelişim	Evet	118	38.40	3.34	1.26	.208
	Hayır	208	37.77	4.76		
Aileye Katkı	Evet	118	37.00	5.06	-2.85	.005
	Hayır	208	38.67	5.08		
Anlamlı yaşam	Evet	118	16.79	3.98	-3.42	.001
	Hayır	208	18.18	3.25		
<i>Toplam İçsel Amaçlar</i>	Evet	118	31.74	3.83	-2.72	.007
	Hayır	208	32.98	4.03		
Zenginlik	Evet	118	35.86	5.74	3.59	.000
	Hayır	208	33.23	6.70		
İmaj	Evet	118	27.94	6.22	1.90	.058
	Hayır	208	26.54	6.51		
Tanınma	Evet	118	19.16	5.67	-.09	.931
	Hayır	208	19.22	5.43		
<i>Toplam Dışsal Amaçlar</i>	Evet	118	27.66	4.48	2.27	.024
	Hayır	208	26.33	5.39		

Yaşam amaçlarının sigara kullanımı açısından farklılığını test etmek için yapılan t-testi alkol kullanımı açısından tekrarlanmış, bulgular Tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3'te görüldüğü gibi içsel amaçlardan ilişki ($t = -2.23$; $p < .05$), topluma katkı ($t = -4.69$; $p < .001$), aileye katkı ($t = -2.85$; $p < .01$) ve anlamlı yaşam puanlarında ($t = -2.72$; $p < .01$) alkol kullanmayanların lehine bir farklılaşma söz konusudur. Benzer durum toplam içsel amaç

puanlarında da görülmektedir. Alkol kullanmıyorum diyenlerin içsel amaç puanları kullanıyorum diyenlerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (sırasıyla $X = 32.98$; $X = 31.74$). Diğer taraftan, sigara kullananların aksine alkol kullandığını belirten katılımcıların dışsal amaçlardan zengin olmayı daha önemli bulanların puanları, anlamlı düzeyde alkol kullanmayanlara göre daha yüksektir.

Tartışma

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin sigara ve alkol kullanma durumları cinsiyet yaşam amaçları açısından ele alınmıştır. Öncelikle kategorik değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için yapılan Ki-Kare analizinde erkeklerin sigara kullanımının kadınlara göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan, alkol kullanımında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Sigara kullanımı açısından elde edilen bulguların alanyazındaki birçok çalışmayla (Demirel ve Sezer, 2005; Güler ve diğ., 2009; Turhan ve diğ., 2011; Uz-Baş ve Siyez, 2010) uyumlu olduğu görülmektedir. Güler ve arkadaşlarının üniversite gençliği üzerinde yaptıkları araştırmada erkeklerin kızlara göre daha fazla sigara kullandıkları bulunmuştur. Benzer durum Atak'ın (2011) üniversite eğitimi alan ve almayan beliren yetişkinlik dönemindeki bireyler üzerinde yaptığı araştırmada da görülmektedir. Lise öğrencileri üzerinde yapılan başka bir çalışmada (Uz-Baş ve Siyez) sigara kullanım oranının erkeklerde daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Araştırmanın Bulgular kısmında belirtildiği gibi alkol kullanımı açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Buna karşın ergenlerin alkol kullanımıyla ilgili yapılan birçok çalışmada (Görgün ve diğ., 2010; Tot ve diğ., 2002; Ture ve diğ., 2004; Yıldırım, 1997) erkeklerin kızlara göre daha fazla alkol tükettikleri görülmektedir. Yurtdışında yapılan araştırmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Wilsnack, Vogeltanz, Wilsnack ve Harris (2004), 10 ülkeden katılımcılar üzerinde yaptıkları araştırmada erkeklerin kadınlara göre daha fazla alkol tükettiklerini bulmuşlardır. Dawson ve Archer (2006) ise erkeklerin kadınlardan iki kat daha fazla alkol tükettiklerini belirtmişlerdir. Genel olarak alanyazındaki sonuçlara bakıldığında, sigara ve alkol tüketiminin erkeklerde fazla olmasının bir nedeni cinsiyet rolleri olabilir. Lash, Copenhaver ve Eisler (1998) erkeksi role yüksek düzeyde bağlılık gösteren erkeklerin düşük düzeyde bağlılık gösteren erkeklere göre daha fazla alkol ve uyuşturucu madde kullandıklarını bulmuşlardır. Huselid ve Cooper (1992) ergenler üzerinde yaptıkları araştırmada cinsiyet rolünün alkol kullanımında önemli bir değişken olduğunu belirtmişlerdir.

Bu çalışmada alkol kullanımı açısından cinsiyete göre farklılaşmanın olmaması beklenenden farklı bir bulgu olsa da bunun için bazı nedenler öne sürülebilir. Örneğin, katılımcıların tamamı Ankara'daki üniversitelerde okumaktadırlar ve büyükşehirde olmak özellikle kız öğrencilerin çevre baskısından daha uzak olmalarına ve bu nedenle daha özerk davranmalarına yol açmış olabilir. Yıldırım (1997), Hacettepe Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasında günlük alkol tüketiminde erkeklerin daha fazla alkol kullanmalarına rağmen, haftada birkaç kez kullanmada cinsiyet açısından bir farklılaşma olmadığını bulmuştur. Diğer bir neden ise cinsiyet rolleri olabilir. Belki de büyükşehirde okuyor olmak kız öğrencilerin erkeksi role ilişkin özellikleri daha fazla göstermelerine ve androjenliğe yönelmelerine neden olmuş olabilir. Bu durumun daha net bir şekilde ortaya konulması için ileride madde kullanımıyla ilgili yapılan çalışmalarda cinsiyet rolleri de dikkate alınabilir.

Sigara ve alkol kullanım oranları açısından bulgular incelendiğinde, alkol kullanan öğrenci sayısının (%37.5) sigara kullanan öğrenci sayısının(%19.2) yaklaşık iki katı olduğu görülmektedir. Bu bulgu, öğrencilerin madde kullanım tercihlerinin daha çok alkol yönünde olduğunu işaret etmektedir. Benzer durum bu araştırma verilerin toplandığı üniversitelerde (ODTÜ, Gazi, Hacettepe) yapılan başka bir araştırma (Yıldırım, 1997) bulgularıyla tutarlı görünmektedir. Yıldırım'ın yaptığı çalışmada alkol kullanan öğrencilerin oranı sigara kullanan öğrencilerin oranının bir buçuk katı civarındadır. İki araştırma arasında en çarpıcı bulgu ise sigara ve alkol kullanım oranlarının aradan geçen 12 yıl içinde neredeyse yarı yarıya azalmış olmasıdır (Sigara için %19-42, alkol için %37-62). Buna karşın, alanyazında madde kullanım oranları açısından tam bir uyuşmanın olmadığı görülmektedir. Bu oran bir çalışmadan diğer bir çalışmaya değişiklik göstermektedir. Örneğin Tanrıkulu ve arkadaşları (2009) sigara kullanan öğrencilerin oranının %32.3; Demirel ve Sezer (2005) ise %43.5 olduğunu bildirmişlerdir. Alkol kullanım oranları arasındaki açıklık ise daha fazladır. Örneğin, Pirinççi ve Erdem (2004) meslek yüksek okuluna devam eden öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışmada alkol kullanım oranının %22.8 olduğunu belirtirken, Yıldırım (1997) lisans eğitimi alan öğrencilerin %62'sinin alkol kullandığı bulgusuna ulaşmıştır. Madde kullanım oranları açısından araştırma sonuçlarına tekrar bakıldığında sigara kullanım oranlarına ilişkin bulguların alkol kullanım oranlarıyla ilgili bulgulara göre daha tutarlı olduğu söylenebilir. Alanyazındaki bulgular arasındaki tutarsızlığın bir nedeni araştırmaların yapıldığı üniversite ve örnekleme ile ilgili olabilir. Görece olarak daha küçük ya da taşra üniversiteleri ile büyükşehir üniversitelerindeki öğrenci profili, sosyal olanakları ve çevre

koşulları birbiriyle aynı değildir. Diğer bir neden ise ölçme yöntemi olabilir. Çünkü bazı araştırmalarda madde kullanımı tek bir madde ile ölçülürken, bazı araştırmalarda birden fazla maddenin yer aldığı ölçme araçları kullanılmaktadır.

Bu araştırmada ayrıca madde kullanım durumuna göre katılımcıların yaşam amaçlarında bir farklılaşmanın olup olmadığı incelenmiş, genel olarak alanyazınla uyumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Bulgular, sigara kullanmayan bireylerin kişilerarası ilişki, topluma katkı ve sağlık gibi içsel amaç puanlarının sigara kullananlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Benzer durum alkol kullanımı açısından da söz konusudur. Bulgular, alkol kullandığını belirten katılımcıların toplam içsel ve dışsal amaç puanlarının alkol kullanmadığını belirten bireylerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir. Bu durumun bir nedeni bireylerin takip ettikleri yaşam amaçlarının onları farklı tercihlere yönlendirmesi ve bunun sonucunda farklı başa çıkma mekanizmalarını kullanmaları olabilir. Öz Belirleme Kuramında (Deci ve Ryan, 2000) belirtildiği gibi, bireylerin para kazanma/zengin olma, çekici olma ve tanınma/ünlü olma gibi dışsal amaçlara önem vermesi ve bunlara yatırım yapması, onların daha fazla stres ve depresyon gibi olumsuz duyguları yaşamalarına (Kasser ve Ryan, 1996) ve madde kullanımına daha fazla yönelmelerine neden olabilmektedir. Kasser ve Ryan (2001) görece olarak dışsal amaçlara daha fazla önem veren bireylerin stresli durumlarla başa çıkmak için sigara, alkol ve uyuşturucuyu kendilerini rahatlatma aracı olarak gördüklerini belirtmektedirler.

Bu çalışmada, sigara ve alkol kullanmayan katılımcıların içsel amaçlarının kullananlara göre görece olarak daha yüksek olması ise beklenen bir durumdur. Çünkü kişilerarası ilişkiye, sağlıklı olmaya, ailesine ve topluma katkı sağlamaya önem veren bireylerin yüksek düzeyde yaşam doyumu elde ettikleri ve daha az psikolojik problemler yaşadıkları bu konuda yapılan araştırmalarda belirtilmektedir (Sheldon ve Elliot, 1999; Sheldon ve Kasser, 2001). Bunun bir sonucu olarak, daha az strese ve olumsuz duyguya ve daha yüksek yaşam doyumuna sahip bireylerde ise daha az madde kullanımı görülmektedir (Colder ve Chassin, 1993; Kassel, Stroud ve Paronis, 2003; Wills, 1986).

Bu çalışma kesitsel desende yapıldığı için doğası gereği doğrudan nedensel çıkarımlarda bulunmak için yeterli değildir. Bu nedenle, ileride yapılacak boylamsal çalışmalar ile madde kullanımı ile yaşam arasındaki nedensel ilişkiler daha iyi anlaşılabilir. Ayrıca, bu çalışmada sigara ve alkol kullanım durumu ile sıklığı birer madde ile ölçülmüştür. İleride yapılacak

çalışmalarda madde kullanımıyla ilgili daha detaylı sorular kullanılabilir. Bu çalışmada madde kullanımı sadece alkol ve sigara kullanımı ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla sonuçlar hakkında genelleme yapılırken bu sınırlılığa dikkat edilmelidir. İleride yapılacak araştırmalarda diğer zararlı maddeler de dikkate alınarak yaşam amaçları arasındaki ilişkiler incelenebilir. Okullarda yürütülecek önleyici rehberlik kapsamında öğrencilerin daha fazla içsel amaçlara yönelmeleri sağlanarak daha sağlıklı bir yaşam stili geliştirmelerine yardımcı olunabilir. Psikolojik danışman olarak madde bağımlıları ile çalışırken bağımlılar daha fazla içsel amaçlara yönelecek etkinliklere yönlendirilebilir, böylelikle dolaylı olarak daha az stres, depresyon gibi olumsuz duygular ve daha fazla olumlu duygular yaşamalarına yardımcı olunabilir.

Kaynakça

- Atak, H. (2011). Yetişkinliğe geçiş yıllarında sigara içme davranışlarının psiko-sosyal belirleyicileri ve sigara içmenin yaşam doyumu ve öznel iyi oluşla ilişkisi. *Klinik Psikiyatri*, 14, 29-43.
- Byrnes, J. P., Miller, D. C., & Schafer, W. D. (1999). Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125(3), 367-383.
- Caldwell, L. L., & Darling, N. (1999). Leisure context, parental control, and resistance to peer pressure as predictors of adolescent partying and substance use: An ecological perspective. *Journal of Leisure Research*, 31, 57-77.
- Colder, C. R., & Chassin, L. (1993). The Stress and negative affect model of adolescent alcohol use and the moderating effects of behavioral under control. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 54(3), 326-333.
- Cooper, M. L., Shaver, P. R., & Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1380-1397.
- Dawson, D. A., & Archer, L. (2006). Gender differences in alcohol consumption: Effects of measurement. *British Journal of Addiction*, 87(1), 119-123.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Diener, E., Emmons R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Demirel, Y. ve Sezer, R. E. (2005). Sivas bölgesi üniversite öğrencilerinde sigara kullanma sıklığı. *Erciyes Tıp Dergisi*, 27(1), 1-6.

- [Friedman, A. S., Terras, A., Zhu, W., & McCallum, J.](#) (2004). Depression, negative self-image, and suicidal attempts as effects of substance use and substance dependence. [Journal of Addictive Diseases](#), 23(4), 55-71.
- Görgün, S., Tiryaki, A. ve Topbaş, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 305-312.
- Güler, N., Güler, G., Ulusoy, H. ve Bekar, M. (2009). Lise öğrencileri arasında sigara, alkol kullanımı ve intihar düşüncesi sıklığı. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31, 340-345.
- Hanna, E. Z., Yi, H., Dufour, M. C., Christine, C., & Whitmore, C. C. (2001). The relationship of early-onset regular smoking to alcohol use, depression, illicit drug use, and other risky behaviors during early adolescence: Results from the youth supplement to the Third National Health and Nutrition Examination Survey. [Journal of Substance Abuse](#), 13(3), 265-282.
- Huselid, R. F., & Cooper, M. L. (1992). Gender roles as mediators of sex differences in adolescent alcohol use and abuse. *Journal of Health and Social Behavior*, 33(4), 348-362.
- İlhan, T. (2009). *Üniversite öğrencilerinin benlik uyumu modeli: Yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kassel, J. D., Stroud, L. R., & Paronis, C. A. (2003). Smoking, stress, and negative affect: Correlation, causation, and context across stages of smoking. *Psychological Bulletin* 129(2), 270 –304.
- Kasser, T., & Ryan, R. M. (1996). Further examining the American dream: Differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 280-287.
- Kasser, T., & Ryan, R. M. (2001). Be careful what you wish for: Optimal functioning and relative attainment of intrinsic and extrinsic goals. In P. Schmuck & K. M. Sheldon (Eds), *Life goals and well-being: Towards a positive psychology of human striving* (pp. 116-131). Göttingen, Germany: Hogrefe & Huber Publishers.
- Lash, S. J., Copenhaver, M. M., & Eisler, R. M. (1998). [Masculine gender role stress and substance abuse among substance dependent males](#). [Journal of Gender, Culture, and Health](#), 3(3), 183-191.
- Lecci, L., MacLean, M. G., & Croteau, N. (2002). Personal goals as predictors of college student drinking motives, alcohol use and related problems. *Journal of Studies on Alcohol*, 63, 620–630..

- Orak, S., Özen, T. ve Orak, M. E. (2004). Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin sigara, alkol alışkanlıkları ve sosyo-kültürel özelliklerinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 11(3), 1-7.
- Özbay, H, Göka, E., Aktaş, A. M., Öztürk, E., Şahin, N., Güngör, S., Aybaş, M. ve Hınçal, G. (1991). Ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımının benlik imajı, depresyon ve anksiyete ölçümleri ile ilişkileri. *Düşünen Adam*, 4(3), 53-58.
- Palfai, T. P., & Weafer, J. (2006). College student drinking and meaning in the pursuit of life goals. *Psychology of Addictive Behaviors*, 20, 131-134.
- Palfai, T. P., Ralston, T. E., & Wright, L. L. (2011). Understanding university student drinking in the context of life goal pursuits: The meditational role of enhancement motives. *Personality and Individual Differences*, 50, 169-174.
- Patock-Peckham, J. A., & Morgan-Lopez, A. A. (2006). College drinking behaviors: Meditational links between parenting styles, impulse control, and alcohol-related outcomes. *Psychology of Addictive Behaviors* 20(2), 117-125.
- Pirinççi, E. ve Erdem, R. (2004). Fırat üniversitesi sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin alkol kullanma alışkanlıkları. *AÜTD*, 36, 71-76.
- Sheldon, K. M., & Elliot, A. J. (1999). Goal striving, need satisfaction and longitudinal well-being: The self-concordance model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 482-497.
- Sheldon, K. M., & Kasser, T. (2001). Goals, congruence, and positive well-being: New empirical support for humanistic theories. *Journal of Humanistic Psychology*, 41(1), 30-50.
- Simons, J. S., Christopher, M. S., & Mclaury, A. E. (2004) Personal strivings, binge drinking, and alcohol-related problems. *Addictive Behaviors* 29, 773-779.
- Tanrıkulu, A. Ç., Çarman, K. B., Palancı, Y., Çetin, D. ve Karaca, M. (2009). Kars il merkezinde çeşitli üniversite öğrencileri arasında sigara kullanım sıklığı ve risk faktörleri. *Türk Toraks Dergisi*, 11, 101-106.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2008). *Türkiye’de ergen profili*. Şu adresten edinilmiştir:
http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/eskisite/files/turkiyede_ergen_profil_2008.pdf
- Tot, Ş., Yazıcı, K., Yazıcı, A. E., Erdem, P., Bal, N., Metin, Ö. ve Çamdeviren, H. (2002). Mersin Üniversitesi öğrencilerinde sigara ve

- alkol kullanım yaygınlığı ve ilişkili özellikler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 227-231.
- TUİK (2008). *Küresel yetişkin tütün araştırması*. Ankara. Şu adresten edinilmiştir: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=6&ust_id=1
- Turhan, E., İnandı, T., Özer, C. ve Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 9(1), 33-44.
- Türe, M., Kurt, İ. ve Aktürk, Z. (2006). Tıp öğrencilerinin sigara ve alkol kullanımının frontal lob kişilik ölçeği ile ilişkisi. *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 23(1), 19-27.
- Uz-Baş, A. ve Siyez, D. M. (2010). Lise öğrencilerinde, sigara, alkol ve esrar kullanımını yordayıcı bir değişken olarak mükemmeliyetçilik. *New SymposiumJournal*, 48(4), 256-263.
- Ünsal, A. ve Sezgin, S. (2009). Erzurum ili ilköğretim okulu öğrencilerinin sigara kullanma durumları. *Türk Toraks Dergisi*, 10, 75-81.
- Weiss, L. H., & Schwarz, J. C. (1996). The relationship between parenting types and older adolescents' personality, academic achievement, adjustment, and substance use. *Child Development*, 67, 2101-2114.
- Williams, G. C., Cox, E. M., Hedberg, V. A., & Deci, E. L. (2000). Extrinsic life goals and health risk behaviors in adolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, 30(8), 1756-1771.
- Williams, G. C., McGregor, H. A., Sharp, D., Kouides, R. W., Richard M. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2006). Testing a self-determination theory intervention for motivating tobacco cessation: Supporting autonomy and competence in a clinical trial. *Health Psychology*, 25(1), 91-101.
- Wills, T. A. (1986). Stress and coping in early adolescence: Relationships to substance use in urban school samples. *Health Psychology*, 5(6), 503-529.
- Wilsnack, R. W., Vogeltanz, N. D., Wilsnack, S. C., & Harris, T. R. (2000). Gender differences in alcohol consumption and adverse drinking consequences: cross-cultural patterns. *Addiction*, 95(2), 251-265.